CZU: 343.1:340.133:341.231.14

UNELE ASPECTE ALE INTERPRETĂRII NORMELOR LA MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR ÎN MATERIE PENALĂ

CERTAINS ASPECTS DE L'INTERPRÉTATION DES NORMES LORS DU PROCESSUS DE MOTIVATION DES DÉCISIONS EN MATIÈRE PÉNALE

NEGRU Alexandru
Universtatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0003-4971-6261
E-mail: alecsn05@gmail.com

Rezumat. *Scopul acestei cercetări este acela de a ști dacă poate fi identificată o metodă eficientă de raționament, care ar asigura identificarea legii penale aplicabile, atunci cînd revirimentele legislative operate după comiterea faptei, vizează definiția faptei infracționale. Această sarcină am realizat-o prin scoaterea în evidență a carențelor prezentate de metoda comparării in abstracto a normelor de incriminare și prin punerea în evidență a atuurilor prezentate de metoda raportării faptelor la ambele norme incidente cazului (metoda comparării în concret). La realizarea scopului propus ne-am folosit de jurisprudența CtEDO în materia art. 7, dar și de raționamentele expuse în Avizul consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001, referitor la criteriile aplicabile pentru compararea legii penale în vigoare la momentul comiterii infracțiunii și a legii penale care o modifică.*

Résumé. *Le but de la presente recherche est de savoir si on peut envisager une méthode de raisonnement efficace, qui assurerait l'identification de la norme de droit pénal applicable, lorsque les révisions législatives opérées après la commission de l'acte, visent meme la définition de l'acte criminel. Pour y parvenir, nous avons souligné, d'une part, les lacunes présentées par la méthode de comparaison abstraite des normes de criminalization, ainsi que les avantages présentés par la méthode de concretization (la determination in concreto de la loi qui est plus favorable à l'accusé), d'autre part. En ce sens, nous avons utilisé la jurisprudence de la CEDH en matière d'art. 7, mais également les raisonnements exposées dans l'Avis consultatif rendu par la Grande Chambre de la CEDH le 29 mai 2020 sur la requête n° 7. P16-2019-001, concernant les critères à appliquer pour comparer la loi pénale telle qu'elle était en vigueur au moment de la commission de l'infraction et la loi pénale telle que modifiée.*

Cuvinte-cheie: *Reviriment legislativ, aplicarea legii penale în timp, continuitate a incriminării, previzibilitate juridică, neretroactivitate, ultraactivitate, lege penală mai blîndă, metoda de comparare in concreto, metoda de comparare in abstracto, lex tertia.*

Mots-clés: *Révision législative, application du droit pénal dans le temps, continuité de l'incrimination, prévisibilité juridique, non-rétroactivité, ultraactivité, loi pénale moins favorable, loi pénale plus favorable, méthode de comparaison in concreto, méthode de comparaison in abstracto, lex tertia.*

Context-provocare. La 07.09.2024 a intrat în vigoare legea RM nr. 136 din 06.06.2024 [1, art. 353] privind modificarea unor acte normative. Revirimentele legislative aduse prin actul normativ enunțat, presupun o serie de completări și sau modificări a părții generale, dar și a părții speciale din Codul Penal și din Codul Contravențional al RM. Pentru realizarea unui exercițiu de exemplificare, care nu se vrea a fi unul exhaustiv, evidențiem că legiuitorul, prin actul normativ enunțat, a înțeles să intervină în instituția prescripției răspunderii penale (art. 60 CP), instituția stabilirii pedepsei pentru concurs de infracțiuni (art. 84 CP), a cumulului de sentințe (art. 85 CP), precum și în instituția aplicării suspendării pedepsei (art. 90 CP), a fost completat capitolul XIII cu

termeni noi (art. 126/2 CP; art. 132/3 CP, art. 134/12, art. 134/25 CP). Prin același act normativ s-au introdus noi componențe de infracțiuni la art. 149 CP (introduse alin. 1/1 și 1/2 la art. 149 CP), art. 177/1, art. 185/1, art.185/4, art.206/1, art.223/1, art.227/1, art.228/1, art.229/1, art.229/2, art.231, art.257/1, art. 260/7, art. 260/8, art.289/4, art.303/1. Însă ceea ce a suscitat interesul de a realiza această cercetare a fost constatarea că, prin același act normativ, au fost operate modficări la conținutul a nu mai puțin de 96 de componențe de infracțiune. Prin modificările enunțate, legiuitorul a intervenit nu doar în reglementarea sancțiunilor, ci și în dispozițiile normelor de incriminare, astfel că la 28 [2], din cele 96 de componențe vizate, modificările presupun expunerea dispozițiilor de incriminare într-o nouă redacție.

Scopul cercetării. Scopul prezentei cercetări constă în stabilirea unei metode de raționament, care ar contribui la identificarea și aplicarea corectă a legii penale, mai ales atunci cînd revirimentele legislative operate prin legea nouă, vizează esența definiției faptei infracționale.

Obiectivele cercetării. În acest context, interesul științific al autorului a fost acela de a înțelege dacă, a) modificările frecvente ale dispozițiilor normelor de incriminare, sunt sau nu în măsură să afecteze principiul previzibilității juridice și dacă da, cui îi revine responsabilitatea de a veghea asupra respectării acestui principiu și b) care sunt mijloacele logico juridice pe care le avem la dispoziție întru evitarea riscului de încălcare a drepturilor justițiabililor în cazuri de concurență a normelor penale vechi și noi.

În vederea realizării obiectivelor enunțate, ne-am propus ca în primul capitol, prin invocarea unei cazuistici precise, să evidențiem dificultățile teoretice și practice pe care, le poate implica compararea abstractă a definițiilor infracțiunilor, în procesul de identificare a legii penale mai blînde. La același capitol ne propunem să elucidăm cui îi revine atribuția de respectare a previzibilității juridice în acest proces. În cel de al doilea capitol ne propunem o trecere în revistă a criteriilor și metodelor de identificare a legii penale mai blînde, care pot fi desprinse din jurisprudența CtEDO în materia art. 7 CEDO, dar și din avizul consultativ emis de Curte la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001.

Impactul revirimentelor legislative frecvente asupra previzibilității și calității legii penale și subiecții responsabili de echilibrarea impactului.

Așa cum spuneam la debutul acestei cercetări, 28 din cele 96 modificări operate prin legea 136, presupun intervenții în definițiile unor infracțiuni, sau expunerea dispozițiilor de incriminare într-o nouă redacție. Întrebarea este dacă asemenea intervenții, sunt în măsură să afecteze previzibilitatea juridică.

Pentru a răspunde la întrebarea specificată la alineatul precedent, invocăm cu titlu de exemplu, situația reconfigurării repetate a conținutului constitutiv al infracțiunii de escrocherie, specificate la art. 190 CP, care deși nu se regăsește în lista celor 28 de componențe de infracțiuni, redefinite prin legea RM nr. 136 din 06.06.2024, a suportat modificări prin legea din 2018 [3, art. IV pct. 4] și ulterior prin legea din 2022 [4, art. I pct. 6]. Cele mai multe [5] și mai ample [6] discuții juridice generate de aceste evenimente legislative, au fost legate de necesitatea de a distinge, care din legile respective este mai favorabilă justițiabilului și implicit, care din definițiile legale este aplicabilă în timp. Curtea Constituțională a răspuns constant și previzibil la respectivele sesizări, că sarcina și competența de a tranșa aceste chestiuni, revine instanțelor de judecată. Tot Curtea, a indicat că problemele ridicate de autorii sesizărilor, se referă la interepretarea și la aplicarea legii penale în timp, care nu ține de competența sa (a Curții Constituționale) dar revine prin definiție, instanțelor de judecată [7, pct. 19].

Din esența motivelor invocate în susținerea sesizărilor adresate Curții Constituționale în procedurile specificate la alineatul precedent reiese cert că, dificultățile apar la calificare și la stabilirea legii penale aplicabile, atunci cînd legiuitorul în legile de modificare, tratează în mod diferit oricare din elementele constitutive a laturilor (obiectivă sau subiectivă) componenței de infracțiune. Ori, în aceste cazuri, compararea abstractă a respectivelor elemente este deosebit de dificilă, dacă nu imposibilă.

Reținem că, procedeul de calificare, realizat după intrarea în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022, a unor fapte comise sub imperiul art. 190, în redacția legii nr. 207 din 29.07.2016 (și a altor legi de modificare de pînă la ea), va implica necesitatea orientării analizei logico juridice potrivit mai multor vectori. În mod firesc aceștia sunt determinați de structura componenței de infracțiune (în special a laturii obiective – acțiunea principală, acțiunea adiacentă, rezultatul prejudiciabil și legătura de cauzalitate dintre ele).

Observăm în acest sens că, grație modificărilor operate la art. 190 CP, prin legea din 2022, procesul de comparare abstractă, de interpretare și de aplicare în timp a acestei norme a devenit puțin mai facil. Totuși, situația s-a simplificat doar în cazul spețelor ce vizează fapte comise pînă la 16.08.2018. Ori, urmare a intrării în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022, definiția infracțiunii de escrocherie în vigoare după data de 26.08.2022, diferă relativ ușor de definiția infracțiunii de escrocherie, în vigoare pînă la data de 16.08.2018. Diferențele se atestă în partea sintagmelor ”dobîndire ilicită”, utilizată în legea veche și respectiv ”sustragere”, utilizată în legea nouă, care se referă la acțiunea principală, precum și a sintagmelor ”înșelăciune”, utilizată în legea veche și ”inducere sau menţinere în eroare” utilizate în legea nouă, care se referă la acțiunea sau inacțiunea adiacentă.

Pentru a exemplifica, reținem că, în situația în care, în actul de acuzare, inculpatului i se incriminează dobîndirea ilicită în anul 2016 a bunurilor altei persoane (acțiunea principală) prin abuz de încredere (acțiunea adiacentă), la judecarea unei asemenea spețe, judecătorul în încercarea de interpretare abstractă a normelor, poate fi tentat să verifice dacă există careva diferențe de ordin juridic între noțiunea de ”dobîndire ilicită” și noțiunea juridică de ”sustragere” și eventual, care a fost scopul legiuitorului atunci cînd a înlocuit prima sintagmă cu a doua.

În situația în care, inculpatului i se incriminează dobîndirea ilicită în anul 2016 a bunurilor altei persoane (acțiunea principală) prin înșelăciune (acțiunea adiacentă), un judecător ce optează pentru o abordare abstractă a normelor, pe lîngă raționamentul expus la alineatul precedent, poate fi tentat să distingă cum se raportează categoria juridică ”înșelăciune” la categoriile juridice ”inducere în eroare” și ”menținere în eroare”.

Nu încercăm să spunem că aceste operațiuni logico juridice sunt irealizabile, dar observăm că ele sunt dificile și grație caracterului abstract al raționamentului ce urmează a fi pus în aplicare, ele presupun atît riscul încălcării previzibilității juridice cît și riscul neacoperirii unor situații practice.

Așa cum spuneam, situația devine mult mai complicată în cazul spețelor care vizează fapte comise în intervalul de timp de la 17.08.2018 (momentul intrării în vigoare a legii nr. 179 din 26.07.2018) pînă la 26.08.2022 (momentul intrării în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022).

Să recurgem la un exemplu concret, ”*la 11.03.2019 X, în condițiile în care avea mai multe datorii, era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani, în vederea dobîndirii ilicite a bunurilor altei persoane l-a indus în eroare pe Y, prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că procură de la ultimul, un automobilul de model Honda cu numere de Lituania, la preț de 1000 euro. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei*

aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. În aceeași zi, în care a intrat în posesia automobilului X l-a dus și l-a vîndut la o stație de dezmembrări, contra sumei de 650 euro, iar careva sume bănești nu i-a mai transmis lui Y, fapt prin care i-a cauzat o daună materială în sumă de 900 euro, care conform ratei de schimb a BNM constituia 17381 lei".

Constatăm că la situația din 11.03.2019 art. 190 era expus în redacția legii nr. 179 din 26.07.2018, în vigoare 17.08.2018. Se reține că la situația din 12.03.2019 art. 126 alin. (2) CP era în redacția CP republicat în MO 72-74/195 din 14.04.2009.

Pe de altă parte, la momentul prezentei cercetări, art. 190 alin. (1) CP este în redacția legii nr. 247 din 29.07.2022 pentru modificarea unor acte normative, în vigoare 26.08.2022. La același moment, art. 126 alin. (2) CP este în redacția LP136 din 06.06.24.

Constatăm că, în definițiile enunțate de legiuitor în cele două redacții ale legilor menționate, există mai multe distincții. Prima se referă la acțiunea de bază sau principală. Astfel, legea nouă stabilește că aceasta reprezintă sustragerea bunurilor altei persoane iar legea veche stabilea că aceasta reprezenta dobîndirea ilicită a bunurilor altei persoane. A doua distincție se referă la acțiunea adiacentă adică la modalitatea de realizare. Astfel, legea nouă, stabilește trei acțiuni adiacente alternative: a) abuzul de încredere, b) inducere sau c) menţinere în eroare, iar legea veche stabilește următoarele acțiuni adiacente alternative: a) inducerea în eroare prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase, în privinţa naturii, calităţilor substanţiale ale obiectului, părţilor (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, b) inducerea în eroare prin prezentarea ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privinţa naturii, calităţilor substanţiale ale obiectului, părţilor (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, c) inducerea în eroare prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase dacă încheierea actului juridic este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean, d) inducerea în eroare prin prezentarea ca mincinoasă a unei fapte adevărate, atunci cînd încheierea actului juridic este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean.

Astfel, constatăm că un efort de comparare abstractă a noțiunilor utilizate de cele două norme de referință devine tot mai întortocheat și dificil.

Mai mult, observăm că art. 190 alin. (1) CP (redacția legii nr. 179 din 26.07.2018) impunea existența unui rezultat prejudiciabil, sub forma unui prejudiciu material în proporții considerabile (care se determină potrivit art. 126 alin. (2) CP), iar art. 190 alin. (1) CP (în redacția legii nr. 247 din 29.07.2022) nu mai include în definiția infracțiunii, rigoarea unui prejudiciu considerabil, aceasta regăsindu-se deja doar la art. 190 alin. (2) lit. c) CP.

Suplimentar, constatăm că norma veche și cea nouă (art. 126 alin. (2) CP) presupun metode diferite de abordare și stabilire a caracterului considerabil al prejudiciului.

Astfel, soluționarea speței enunțate se complică și mai mult, în condițiile în care art. 190 alin. (1) CP în redacție nouă, nu mai conține referință la rezultatul prejudiciabil învederat de legea veche, iar noțiunea de daună considerabilă reglementată de legea nouă (art. 126 alin. (2) CP redacția legii 136) nu mai acoperă cuantumul prejudiciului efectiv survenit în speță, cu alte cuvinte suma de 69750 lei este mult mai mare decît echivalentul sumei de 900 euro (17381 lei).

La fel, poate apărarea întrebarea firească dacă în speță, este permis sau nu, să aplicăm noile reglementări ale art. 126 alin. (2) CP, în tandem cu prevederile art. 190 alin. (1) CP în redacția legii 179. Ori, în cazul în care alegem această ultimă opțiune, cele enunțate la alineatul precedent, ar fi în măsură să denote că fapta examinată, în general nu mai constituie infracțiune.

Mai mult, observăm că efortul de comparare abstractă, calificare și de identificare a legii aplicabile respectivei spețe, este complicat și de faptul că în redacția LP136 din 06.06.24, în vigoare din 07.09.24, art. 126 alin. (2) CP definește proporțiile considerabile, ca fiind valorile care depășesc 10 salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Ori, în aceste condiții, s-ar părea că spețа enunțată la alineatele precedente, impune compararea unor categorii juridice, care în esență fac trimitere la lucruri necomparabile. Ori, pe de o parte regula nouă, stabilită la art. 126 alin. (2) CP (în redacția legii 136) denotă că la categoria de ”daune în proporții considerabile” se raportează sumele ce depășesc cuantumul sumei de 69750 lei (10 salarii medii pe economie la situația anului 2019), pe cînd regula veche, stabilită la art. 126 alin. (2) CP (în redacția CP republicat în MO 72-74/195 din 14.04.2009), denotă că o daună poate fi apreciată ca una considerabilă, pornind de la importanța și ponderea sumei de 900 euro (prejudiciul cauzat) pentru victimă și patrimoniul ei, starea materială şi venitul victimei, existenţa persoanelor întreţinute în familia victimei, alte circumstanţe care influenţează esenţial asupra stării materiale a victimei.

Din esența sesizărilor formulate în fața Curții Constituționale, dar și a problemelor pe care le-am evidențiat la alineatele precedente, constatăm că aspectele abordate în prezentul capitol, sunt în măsură să ridice neînțelegeri chiar și unor profesioniști în domeniul juridic.

Credem că este cît se poate de clar că respectiva constatare, denotă că revirimentele legislative, aduse în mod frecvent și mai ales haotic, definițiilor unor componențe de infracțiune, pot avea ca efect diminuarea capacității justițiabililor de a înțelege conduita ce le este prescrisă prin normele de drept. În consecință are de suferit principiul clarității legii de incriminare și previzibilitatea juridică. Așa cum a menționat Curtea Constituțională [7, pct. 19], stabilirea câmpului de aplicare al unei infracţiuni constituie o problemă de interpretare şi de aplicare a legii și presupune ca instanțele de judecată să dea dovadă de o înaltă capacitate de interpretare a normelor juridice.

Din logica celor enunțate la alineatele precedente, putem deduce că intervenția frecventă a legiuitorului în definiția (conținutul constitutiv al infracțiunilor), nu este o activitate care ar facilita activitatea instanțelor de judecată, sau procesul de înțelegere de către justițiabili a procedeelor utilizate la interpretarea și determinarea normelor aplicabile.

În mod evident, această stare a lucrurilor poate prezenta un pericol din perspectiva securității raporturilor juridice. Ori, aceste intervenții afectează capacitatea justițiabililor de a înțelege voința legiuitorului și implicit de a-și adapta conduita la această voință, fapt care la rîndul său, poate ridica întrebări delicate referitoare la modul de în care RM își execută angajamentul de a respecta prevederile art. 7 din CEDO. Aceeași conduită a legiuitorului, pune presiune pe sistemul judiciar, atît din perspectiva necesității de a interpreta noile noțiuni utilizate în definițiile legislative cît și din perspeciva rezolvării chestiunilor referitoare la aplicarea legii penale în timp.

O întrebare subsidiară ar fi de ce anume judecătorii, ar fi cei vizați de problema enunțată la alineatele precedente. De ce nu și exponenții altor profesii sau activități juridice, la fel de importante și onorabile, ca de ex. avocații, procurorii, ofițerii de urmărire penală, notarii, mediul academic, funcționarii publici din domeniul justiției etc, nu ar fi în măsură să realizeze acest deziderat. Suntem de acord că acest efort trebuie să fie privit ca unul comun, însă spre deosebire de legislația civilă, care reglementează o multitudine de metode de apărare a drepturilor civile [8, art. 16], art. 114 din Constituția RM [9, art. 114], combinat cu art. 25 alin. (1) din CPP RM [10, art. 25], ne demonstrează că justiţia în cauzele penale se înfăptuieşte în numele legii, numai de către

instanţele judecătoreşti. Articolul 6 par. 1 din CEDO stabilește în același sens că ” (...) instanța va hotărî (...) asupra temeiniciei oricărei acuzaţii în materie penală (...)” [11, art. 6.1].

Încă în una din cauzele vechi, Curtea a statuat că termenul ”temeinicia unei acuzații” presupune nu doar aspectele referitoare la faptele invocate în actul de acuzare, dar și la aspectele referitoare la dreptul invocat (norma) în actul de acuzare [12, pct. 25]. Ulterior, Curtea a folosit constatarea formulată în enunțul anterior, pentru a conchide că în virtutea acesteia, un justițiabil este în drept, nu doar să pună la îndoială temeinicia faptelor formulate contra sa, într-un act de acuzare, dar și să pună la îndoială valabilitatea (constituționalitatea) normelor invocate în actul de acuzare, sau conformitatea lor cu alte acte (tratate internaționale) [13, pct. 48]. În continuare, Curtea a extins acest raționament și la cauzele civile, menționînd că art. 6.1 nu face o distincție (bazată pe latura penală sau civilă a aplicării acestuia) între aspectele de fapt și chestiunile de drept aferente unei judecăți. A fost specificat că oricare din aspectele respective, are o importanță decisivă pentru rezultatul unei proceduri referitoare la „drepturile și obligațiile civile [14, pct. 51]. Într-o jurisprudență mai recentă, Curtea a statuat chiar că, această capacitate a instanței (judecătorului național) de a stabili faptele prin administrarea probelor precum și de a statua asupra normelor aplicabile, a le interpreta și a le aplica în concret la o speță este în legătură directă cu principiul plenitudinii de jurisdicție, la care instanța de judecată nu poate să renunțe [15, pct. 63]. În aceeași speță, Curtea a indicat că în cazul în care chestiunea privind stabilirea faptelor sau interpretarea dreptului se află în competența unei autorități administrative, a cărei soluție se impune instanței, acest fapt știrbește plenitudinea de jurisdicție de care aceasta trebuie să se bucure [15, pct. 3,77,82].

În temeiul raționamentelor invocate la alineatul precedent, am formulat ideea că anume judecătorii naționali sunt cei care, vor fi puși în fața necesității de a determina, inclusiv prin interpretare, care este norma care se aplică unei situații concrete.

Într-o lucrare anterioară, am îndrăznit să afirmăm că ”în sistemele de drept continentale judecătorii, au un handicap, determinat de obișnuința de a gîndi liniar, în funcție de ceea ce numim ”voința legiuitorului” [16] fapt care poate afecta în anumite cazuri capacitatea sistemului judiciar de a reacționa prompt la schimbările care au loc în societate.

Acel handicap, de care vorbeam la alineatul precedent și care, se pare este determinat de o prea mare ardoare manifestată în identificarea voinței legiuitorului, poate fi resimțită și mai acut atunci cînd, chiar legiuitorul are un lapsus în o exprima, sau își schimbă această voință din timp în timp, așa cum s-a întîmplat în cazul celor 28 de componențe de infracțiuni despre care am amintit în acestă lucrare, dar și în cazul unor alte componențe de infracțiuni, definiția legală a cărora a fost modificată succesiv, fapt care a suscitat multe dispute în sălile de judecată.

Mijloacele de urmat în vederea evitării riscului de încălcare a drepturilor justițiabililor.

Întrebarea firească pe care o putem formula în contextul celor enunțate la capitolul anterior, este care ar fi acele criterii, în urma implementării cărora, se poate asigura o previzibilitate în procesul de determinare a legii aplicabile, atunci cînd au loc remanieri legislative frecvente.

La prima vedere, răspunsul pare simplu și ar fi oferit de art. 10 din CP, care instituie principiul retroactivitățiilegii legii penale mai favorabile (art. 10 alin. (1) CP) și principiul ultraactivității legii penale vechi mai favorabile (art. 10 alin. (2) CP).

Deși nu este lipsită de subtilități, identificarea legii penale mai favorabile este relativ ușoară atunci cînd aceasta presupune compararea sancțiunilor sau categoriilor acestora.

Așa cum a fost observat în exemplele expuse la capitolul anterior, situația se complică atunci cînd modificările vizează nemijlocit definiția componenței de infracțiune, iar instanța de judecată sau entitatea însărcinată cu atribuția de calificare, este pusă, la o primă vedere, în situația de a distinge

care lege sabilește o ”definiție a infracțiunii mai favorabilă”. De cele mai dese ori, în aceste cazuri cei ce aplică legea, pot fi puși în situația de a compara chestiuni sau categorii juridice incomparabile.

Instrumentele și regulile care, în viziunea noastră sunt în măsură să contribuie la soluționarea respectivei dileme pot fi identificate la art. 10, 10/1 CP, art 22 din Constituția RM, art. 7 CEDO, jurisprudența CtEDO în cauzele Scoppola c. Italiei (nr. 2) [17, pct. 103-109], Berardi și Mularoni contra San Marino [18, pct. 41, 45-47], Maktouf și Damjanovic vs Bosnia și Herțegovina [19, pct. 65-67] dar și sistematizările făcute de CtEDO în Avizul Consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001 [20 pct. 75-92].

Ideile care pot fi desprinse din jurisprudența și din avizul consultativ enunțat, pot fi expuse după cum urmează. Practica judiciară a statelor membre CoE care au fost studiate de CtEDO [20, pct. 37-38] relevă existența mai multor criterii, care pot fi folosite la stabilirea faptului dacă legea penală nouă este mai mult sau mai puțin favorabilă acuzatului, decât legea penală care era în vigoare la momentul faptelor. Printre acestea pot fi enumerate, principiul aprecierii in concreto și principiul aprecierii in abstracto [20, pct. 37-38].

Principiul aprecierii in concreto, se aplică în tandem cu principiul interdicției combinării mai multor legi penale potențial aplicabile și este utilizat în mai mult de jumătate dintre statele membre studiate în aviz [20, pct. 79]. Același principiu este reflectat frecvent și în jurisprudența CtEDO.

Aprecierea in concreto a legii penale mai blînde implică necesitatea să se determine în concret, care lege este mai favorabilă acuzatului, în funcție de particularitățile cazului și a impactului concret pe care normele legale analizate îl au asupra acestuia [20, pct. 38]. Principiul interdicției combinării mai multor legi penale, potențial aplicabile, nu permite combinarea unor prevederi dintr-o lege cu prevederi din altă lege (se au în vedere legea veche și legea nouă), dar impune necesitatea de a determina legea penală în integralitatea sa și aplicarea în raport cu acuzatul, doar a acestei legi [20, pct. 39].

Incidența principiului aprecierii in concreto a legilor penale, este în legătură strînsă cu principiul aplicării legii penale mai blînde, recunoscut pentru prima dată de CtEDO în cauza Scoppola, speță în care, legile concurente vizau doar termenele sau categoriile pedepselor aplicabile, nu și definiția infracțiunii [20, pct. 82 și 17, pct. 103-109]. Totuși, în cauza Parmak și Bakır contra Turciei [21, pct. 64], Curtea a acceptat pentru prima dată că principiul aplicării retroactive a legii penale mai blânde se aplică și în contextul reformelor ce vizează definiția infracțiunii [20, pct. 82], ulterior a recunoscut expres această ipoteză [20, pct. 90].

La realizarea operațiunii logico juridice de ”comparare a legii penale vechi și noi” este absolut necesar să se țină cont de împrejurările concrete ale cazului pentru a înțelege dacă actele comise erau condamnabile din persoectiva legii, dar și de faptul dacă jurisprudența instanțelor naționale clarifică conceptele legii și implicit asigură previzibilitatea acestei legi [20, pct. 86].

În cadrul procesului enunțat la alineatul precedent, legea penală contemporană faptei și legea penală contemporană calificării/judecării, urmează a fi comparate în lumina împrejurărilor speței și nu prin modalitatea comparării abstracte a definițiilor sau termenilor utilizați de norme [20, pct. 88]. Scopul acestui proces de comparare este acela de a ști dacă există o continuitate a incriminării [20, pct. 83-84; 22 pct. 25-26; 23; 18 pct. 41, 45-57].

Din jurisprudența enunțată dar și din avizul specificat deducem că sarcinile ce urmează a fi realizate în aceste situații, presupun necesitatea de a verifica dacă a existat o incriminare și dacă această incriminare are continuitate, de la momentul săvârșirii infracțiunii și pînă în momentul condamnării. Ori, situația în care o faptă incriminată de legea veche nu mai este incriminată în legea

contemporană examinării cauzei, trebuie să profite inculpatului. La fel, situația în care o faptă nu era incriminată de legea veche, nu poate fi imputată inculpatului în cazul în care aceasta este incriminată de legea nouă. În egală măsură, situația ce presupune că o faptă care din perspectiva legii vechi constituie infracțiune, iar din perspectiva legii noi constituie o contravenție, urmează să profite inculpatului, deoarece în acest caz legea nouă are caracter mai blînd în raport cu ultimul. În cadrul realizării acestui proces, nu se permite îmbinarea elementelor normelor care definesc infracțiunea și crearea unei lex terția.

Înțelegem că materializarea practică a acestei metode, presupune o raportare a faptelor constatate în speță, atît la legea în vigoare la momentul comiterii lor, cît și la legea contemporană judecării cauzei.

Considerăm că anume pe această platformă, este posibilă realizarea exercițiului logico juridic care permite formularea răspunsurilor la întrebarea dacă, a) la un caz concret se constată o continuitate a infracțiunii și după caz, b) care din definițiile stabilite de aceste două legi este mai favorabilă inculpatului.

Observăm că ideea verificării continuității infracțiunii poate fi desprinsă și din textul normativ redat la art. 10 alin. (1) CP. Astfel, reținem că norma enunțată distinge trei situații, în care legea penală nouă dobîndește caracter retroactiv, și anume atunci cînd a) înlătură caracterul infracţional al faptei, b) uşurează pedeapsa ori, c) în alt mod, ameliorează situaţia persoanei ce a comis infracţiunea. Prin urmare, primul aspect pe care urmează să-l verifice instanțele în cazul în care constată că au avut loc revirimente legislative ce vizează definiția infracțiunii este acela de a verifica dacă nu este incidentă o decriminalizare a faptei. Modul în care se realizează această sarcină este cel descris la alineatele anterioare.

Remarcăm că din esența normei de la art. 10 alin. (1) CP, dar și din jurisprudența CtEDO, reiese că procesul de analiză orientat spre stabilirea normei mai blînde este unul gradual și prin esența sa nu poate fi redus doar la stabilirea normei care stabilește o definiție mai blîndă (a se înțelege verificarea existenței continuității incriminării). Astfel, după constatarea continuității incriminării, instanțele urmează să verifice dacă pedeapsa aplicată nu depășește limitele stabilite de dispoziția care era în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii [18, pct. 41; 20 pct. 85]. În acest proces de analiză, urmează să se recurgă în egală măsură la o raportare in concreto a situației inculpatului la prevederile legale, cu luarea în calcul nu doar a cuantumului pedepselor maximale, dar a întregului evantai de pedepse [19, pct. 67-75]. Asta însemnînd că urmează a fi luate în calcul inclusiv pedepsele minime și pedepsele complementare dar mai ales impactul pe care acestea îl pot avea asupra inculpatului, în funcție de circumstanțele particulare ale cazului [24, pct. 84-98].

Concluzii

Apreciem că situațiile în care legiuitorul intervine, printr-un reviriment legislativ, în definiția unei infracțiuni, impun în primul rînd, verificarea faptului dacă noile reglementări nu au ca efect decriminalizarea faptei care, sub imperiul legii vechi, constituia o infracțiune. Considerăm că în cazul în care, verificarea acestui aspect demonstrează o discontinuitate a incriminării, soluția legală este achitarea inculpatului, în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 4) CPP (pe motiv că fapta inculpatului nu mai este incriminată de legea nouă).

În situația în care, în urma revirimentului legislativ, fapta nu mai constituie infracțiune, ci se raportează la o contravenție, considerăm că soluția legală ar fi cea stabilită de art. 391 alin. (2) CPP – încetarea procesului penal și soluționarea cauzei conform prevederilor codului contravențional.

A contrario, în cazul în care, verificarea aceluiași aspect demonstrează o continuitate a incriminării, concluzia legală este cea de angajare a răspunderii penale, în baza legii vechi, cu

mențiunea că aceasta are corespondent în legea nouă. În această ultimă ipoteză, autoritatea judiciară, sau cel care se ocupă de calificare, urmează să purceadă la verificarea sancțiunilor stabilite de legile de referință și să decidă care din ele este mai blîndă în raport cu situația inculpatului.

Maniera în care autorul s-a achitat de realizarea acestei obligații profesionale, poate fi desprinsă dintr-o serie de acte procesuale de dispoziție emise în perioada octombrie 2022 – septembrie 2024 [25; 26;27;28;29]. În esență, modul prin care s-a înțeles să se tranșeze această dilemă de ordin juridic, a constat în verificarea faptului dacă, raportarea conținutului constitutiv al infracțiunii reglementat de legea veche și a conținutului constitutiv al infracțiuni reglementat de legea nouă, la faptele relevate de probe și incriminate inculpatului, atestă ori nu o dezincriminare. Cu alte cuvinte, raționamentul despre posibilitatea incriminării, precum și despre legea care poate fi apreciată ca fiind mai favorabilă inculaptului a fost construit pe o analiză tripartită, a legii vechi, a legii noi și a faptelor care sunt relevate de probele din dosar, raportate la primele două categorii.

Reamintim că în primul capitol al acestei cercetări, în vederea scoaterii în evidență a dificultăților pe care le poate implica metoda de comparare in abstracto a definițiilor infracțiunilor stabilite de legea veche și nouă, am specificat un caz practic. Considerăm că acesta poate fi soluționat relativ ușor și previzibil, dacă se recurge la aplicarea metodei evidențiate în capitolul 2 al prezentei lucrări.

În acest sens, reținem că raportarea faptelor lui X la componența de infracțiune regăsită în legea nouă, atestă că în acestea se regăsesc elementele și semnele distinctive obligatorii ale noii componențe stabilite la art. 190 alin. (1) CP (legea nouă).

Pentru a decide astfel, am luat în calcul faptul că acțiunea principală a constat în sustragerea, la 11.03.2019 a bunului mobil – automobilul de model Honda (LT) din posesia lui Y și trecerea acestuia în posesia lui X, cu ulterioara dispunere de acest bun, în sensul vinderii lui la o stație de dezmembrări contra sumei de 650 Euro.

Această acțiune a fost posibilă și s-a datorat inducerii în eroare a lui Y de către X. Inducerea în eroare a fost exprimată prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că X procură de la Y automobilul. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. Se reține că la acel moment, X avea mai multe datorii și era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani. În astfel de condiții e evident că chiar de la momentul obținerii bunului, X cunoștea că starea lui materială nu-i va permite să se achite cu proprietarul în condițiile promise acestuia. Faptele pe care acesta le-a realizat imediat după procurarea bunului și anume vînzarea automobilului la o secție de dezmembrare contra sumei de 650 euro confirmă această concluzie.

În consecință, se atestă întrunirea celor două elemente ale faptei prejudiciabile stabilite de legea nouă.

Se reține că la caz, acțiunile lui X, au determinat cauzarea unui prejudiciu de 900 euro lui Y. Potrivit reglementărilor legii noi (190 alin. (1) CP), cuantumul prejudiciului care urmează să persiste în vederea reținerii calificării, este de pînă la 10 salarii medii pe economie la momentul comiterii infracțiunii. Ori, prejudiciile depășesc acest prag, cad dea sub incidența art. 190 alin. (2) lit. c) CP. Astfel, se constată că prejudiciul reținut în speță de 17381 lei (echivalentul la 900 euro) este sub cuantumul prejudiciului considerabil de 69750 lei (10 salarii medii pe economie la situația anului 2019). Prin urmare, fapta lui X conține elementele obligatorii ale laturii obiective a componenței de infracțiune stabilite la art. 190 alin. (1) CP.

Pe marginea celorlalte elemente și semne ale laturii obiective nu ne-am expus, considerînd că acestea nu prezintă dificultăți de apreciere și sunt întrunite la speță.

Prin urmare, se constată că fapta lui X întrunește semnele și elementele obligatorii ale componenței de infracțiune stabilită de art. 190 alin. (1) CP în redacția nouă.

O a doua parte a exercițiului ce urmează a fi efectuat în acest caz, este raportarea faptelor lui X la componența de infracțiune stabilită de legea veche.

Astfel, se constată că fapta lui X, exprimată prin obținerea automobilului de model Honda (LT) din posesia lui Y și trecerea acestuia în posesia lui Lefter Radu, cu ulterioara dispunere de acest bun, în sensul vinderii lui la o stație de dezmembrări, contra sumei de 650 Euro, conține semnul calificativ, dobîndirea ilicită a bunurilor altei persoane.

În sensul celor indicate la alineatul precedent, se reține că această acțiune a fost posibilă și s-a datorat inducerii în eroare a lui Y de către X. Inducerea în eroare a fost exprimată prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că X procură de la Y automobilul de model Honda (LT), la preț de 1000 euro. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. La acel moment, Y avea mai multe datorii și era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani. În astfel de condiții este evident că chiar de la momentul achiziționării bunului, X cunoștea că starea lui materială nu-i va permite să se achite cu proprietarul în condițiile promise acestuia. Astfel, se constată că X a acționat în mod viclean în raport cu partea vătămată și prin crearea aparenței de cumpărare a automobilului cu achitarea în tranșe, a obținut trecerea bunului mobil din posesia lui Y în posesia sa în schimbul unei sume derizorii de 100 euro. Astfel, se constată că în speță, decizia lui Y de a încheia actul juridic enunțat a fost determinată de comportamentul viclean manifestat de X, care știa din start că nu va putea să-i achite părții vătămate suma promisă și înțelegea că respectivele acțiuni le face doar pentru a obține posesia asupra automobilului, în vederea vinderii lui la piese și obținerii rapide a unor sume de bani pe care să le folosească în interes personal.

Astfel se constată că în fapta comisă de X se conturează atât semnul acțiunii principale cît și semnul uneia din acțiunile adiacente stabilite de legea veche.

Cu referire la semnul calificativ, cauzarea de daune în proporții considerabile, care potrivit legii vechi era semn obligatoriu al infracțiunii de la art. 190 alin. (1) CP se reține următoarele aspecte. La momentul comiterii faptei, daunele considerabile erau determinate conform art. 126 alin. (2) CP în redacția legii 207 din 29.07.2016, în vigoare 07.11.2016, în funcție de valoarea, cantitatea şi însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială şi venitul acesteia, existenţa persoanelor întreţinute, alte circumstanţe care influenţează esenţial asupra stării materiale a victimei, iar în cazul prejudicierii drepturilor şi intereselor ocrotite de lege – gradul lezării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului.

Se reține că prejudiciul de 17381 lei (echivalentul a 900 euro), raportat la starea financiară a victimei Y și la venitul lunar al acestuia, se califică drept daună considerabilă în sensul atribuit de legiuitor acestei noțiuni la art. 126 alin. (2) CP de pînă la modificările operate prin legea 136. În acest sens, considerăm că nu este posibilă aplicarea art. 126 alin. (2) în redacția legii 136 în tandem cu art. 190 alin. (1) CP (legea veche), ori o astfel de operațiune ar echivala cu crearea unei legi terțe, neînvederată de legiuitor nici în anul 2019 și nici la momentul emiterii sentinței.

Pe marginea celorlalte elemente și semne ale laturii obiective nu ne-am expus, considerînd că acestea nu prezintă dificultăți de apreciere și sunt întrunite la speță.

În condițiile enunțate, se constată că în faptele lui X sunt întrunite semnele laturii obiective a componenței de infracțiune stabilite de art. 190 alin. (1) CP în redacția legii vechi.

În condițiile respective, se constată că la caz, decade problema unei eventuale dezincriminări a faptelor penale comise de X în martie 2019.

În circumstanțele specificate, conchidem că în acțiunile lui X din 11.03.2019, sunt întrunite toate semnele şi elementele constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 190 alin. (1) din Codul penal (redacția legii vechi) și care își găsește corespondent în componența de infracțiune stabilită de art. 190 alin. (1) CP (legea nouă). Prin urmare, angajarea răspunderii penale a acestuia este posibilă.

În continuare, exercițiul logico juridic urmează să purceadă la o atreia fază în care urmează să se compare sancțiunile stabilite de cele două redacții ale art. 190 alin. (1) CP, în vederea stabilirii celei mai favorabile inculpatului. În condițiile în care evantaiul pedepselor stabilite de legea veche era amendă în mărime de la 550 la 850 unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 120 la 240 de ore, sau închisoare de pînă la 3 ani, iar cel stabilit de legea nouă este de amendă în mărime de la 550 la 1000 de unități convenționale sau muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 240 de ore, sau închisoare de până la 3 ani, considerăm că la caz legea mai blîndă este legea veche, în condițiile în care maximul pedepsei amenzii este de 850 UC.

Referințe:

1. Legea RM nr. 136 din 06.06.2024, în vigoare din 07.09.2024, Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 245-246 art. 353 din 07.06.2024.
2. Legea RM nr. 985 din 18.04.2002, Codul Penal al RM, art. art. 185/1, art.207, art.223, art.224, art. 225, art. 226, art. 227, art. 228, art. 229, art. 230, art. 231, art. 232, art. 245/10, art. 251, art. 259, art. 260/6, art. 264/1, art. 281, art. 290, art. 307, art. 313, art. 314, art. 315, art. 322, art. 324, art. 325, art. 327, art. 328 CP.
3. Legea RM nr. 179 din 26.07.2018, pentru modificarea unor acte legislative, în vigoare 17.08.2018.
4. Legea RM nr. 247 din 29.07.2022, pentru modificarea unor acte normative, în vigoare 26.08.2022.
5. Curtea Constituțională a RM, Decizie de Inadmisibilitate din 15.11.2018 emisă pe marginea sesizării nr. 152g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 190 alin. (1) din Codul penal. [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=543&l=ro.
6. Curtea Constituțională a RM, Decizie de Inadmisibilitate din 17.05.2022, emisă pe marginea sesizării nr. 287g/2021 (procedura de adoptare a noilor modificări la infracțiunea de escrocherie și retroactivitatea lor). [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://new.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1186&l=ro.
7. Curtea Constituțională a RM, Decizie nr. 2 din 18 ianuarie 2022, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1118&l=ro.
8. Codul Civil al RM, Legea RM nr. 1107 din 06.06.2002, Metodele de apărare a drepturilor civile.
9. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94, Monitorul Oficial al R. Moldova, 78/140, 29.03.2016.

10. Codul de Procedură Penală, legea RM nr. 122 din 14.03.2003, Monitorul Oficial al R. Moldova, 104-110/447, 07.06.2003.
11. Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma, 4.1I.1950.
12. CtEDO, Delcourt contra Belgiei, cerere nr 2689/65, Hotărîre din 17 ianuarie 1970.
13. CtEDO, Deweer contra Belgiei, cerere nr. 6903/75, Hotărîre din 27 februarie 1980.
14. CtEDO, Le Compte, Van Leuven și Meyere contra Belgiei, cerere nr. nr 6878/75; 7238/75, Hotărîre din 23 iunie 1981.
15. CtEDO, Chevrol contra Franței, Cerere nr. 49636/99, Hotărîre din 13 februarie 2003 (definitivă din 13.05.2003).
16. Negru Alexandru, Argumentarea Soluțiilor Juridice ca Parte a Răspunsului Statului la Infracțiunile Motivate de Prejudecată, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Program_6_noiembrie.pdf
17. CtEDO, Scoppola c. Italiei (nr. 2), cererea nr 10249/03, Hotărîrea MC din 17 septembrie 2009. [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22AFFAIRE%20SCOPPOLA%20c.%20ITALIE%20(N%C2%B0%202)\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-94073%22]}.
18. CtEDO, Berardi și Mularoni contra San Marino, cererile nr. 24705/16 și 24818/16, hotărîre din 10 ianuarie 2019, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-188997%22]}.
19. CtEDO, Maktouf și Damjanovic vs Bosnia și Herțegovina, cererile nr. 2312/08 și 34179/08, Hotărîrea MC din 18.07.2013. [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%222312/08%22],%22itemid%22:[%22001-123176%22]}.
20. Avizul consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001 formulată de Curtea Constituțională din Armenia, referitoare la utilizarea tehnicii legiferării prin referință pentru incriminarea unei infracțiuni și criteriile aplicabile pentru compararea legii penale în vigoare la momentul comiterii infracțiunii și a legii penale care o modifică, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22respondent%22:[%22ARM%22],%22documentcollectionid2%22:[%22PROTOCOL16%22],%22itemid%22:[%22003-6708599-9909826%22]}
21. CtEDO, Parmak și Bakır contra Turciei, Cererile nr. 22429/07 și 25195/07, Hotărîre din 3 decembrie 2019. [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-199075%22]}
22. G. contra Franței, cerere nr. 15312/89, Hotărîre din 27 septembrie1995. [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22AFFAIRE%20G.%20c.%20FRANCE\%22%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-62513%22]}
23. CtEDO, Ould Dah contra Franței cerere nr. 13113/03, Dec. 2009, [citat 22.09.2024]. Disponibil:

https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2213113/03%22],%22itemid%22:[%22001-113014%22]}.
24. CtEDO Jidic v. România, cerere 45776/16 Hotărârea din 18.2.2020, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-201348%22]}
25. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-3589/19 din 10.10.2022, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5a66b90b-55c5-4a6a-b5e2-dc58cd859848,
26. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-969/18 din 15.05.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a37ee09f-83be-4e1d-a436-0b3cfb02cb02.
27. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-3389/20 din 21.05.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ea083de-0b91-4e88-942f-d3e1eef0729a,
28. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-4179/2019 din 13.10.2023 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f1425697-2cc9-44f8-82d2-5f1ba7cb6070.
29. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-2132/2020 din 26.09.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6555aee5-632a-4027-820f-0cfebd498ffc.